

Maatalousyrittäjien työhyvinvointiohjelman tiivistelmä

Maatalousyrittäjien eläkelaitos Mela on laatinut maatalousyrittäjien työhyvinvointiohjelman vuonna 2010. Ohjelman tavoitteena on lisätä terveitä työvuosia ja edistää sitä, että maatalousyrittäjät irrottautuvat työstään terveenä myös lomalle ja eläkkeelle. Työhyvinvointiohjelman toisiinsa nivoutuvia osa-alueita ovat työhyvinvointipalvelut, maatalousyrittäjien työterveyshuolto, lomituspalvelut sekä kuntoutus.

Työhyvinvointiohjelmalla päivitettiin vuonna 2015. Päivittämisen tarkoituksena oli vastata paremmin muuttuvaan toimintaympäristöön sekä yhteiskunnallisiin vaatimuksiin pidemmistä työurista. Lisäksi päivittämisen pohjalla oli Melan uusi asiakkuutta korostava strategia. Työhyvinvointiohjelma jatkuu vuoteen 2025 asti.

1 Maatalousyrittäjien toimintaan ja jaksamiseen vaikuttavia tekijöitä

Maatalousyrittäjän ammatti on yksi vaarallisimmista. Maataloustyössä sattuu vuosittain noin 4 000 työtapaturmaa ja noin 100 yrittäjää sairastuu ammattitautiin. Maatalouden työtapaturmat ovat usein myös vakavia.

Myös jaksamiseen liittyvät ongelmat koettelevat maatalousyrittäjän työ- ja toimintakykyä. Tutkimusten mukaan suomalaisten maatalousyrittäjien kokema henkinen kuormitus on ollut kasvussa viime vuosina. Suomessa maatalousyrittäjistä kaksi viidestä kokee työnsä fyysisesti sekä psyykkisesti rasittavaksi. Eniten kuormitusta aiheuttaa tilan toimintaan liittyvä byrokratia, jatkuva kiire ja kireä aikataulu sekä tilan taloudellinen epävarmuus.

Yhteiskunta asettaa maatalousyrittäjälle entistä enemmän paineita ympäristöön, eläinten hyvinvointiin ja tukiehtoihin liittyvissä kysymyksissä. Maatalousyrittäjän työn luonne on muuttunut lyhyessä ajassa ja työn vaatimukset kasvavat koko ajan. Osaamisen tarve erityisesti johtamisasioissa kasvaa. Yhteiskunnan, talouden, markkinoiden ja maatalouspolitiikan suuret muutokset vähentävät hallinnantunnetta. Epävarmuus tulevaisuudesta murentaa työhyvinvointia. Perhe, joka toimiessaan on maatalousyrittäjän voimavara, on huonosti toimiessaan jaksamista verottava tekijä.

Myös työn fyysinen kuormitus on selvästi suurempaa kuin muilla väestöryhmillä. Tuki- ja liikuntaelinsairaudet ovatkin selvästi yleisin työkyvyttömyyden syy maatalousyrittäjillä. Vaikka työympäristö on kehittynyt ja apuvälineitä on tarjolla entistä enemmän, kokevat yrittäjät työnsä edelleen fyysisesti lähes yhtä raskaana kuin aiemminkin.

1.1 Maatalousyrittäjän työhyvinvoinnin viitekehys

Maatalousyrittäjällä on työssään tiettyjä erityispiirteitä, jotka korostuvat, kun mietitään erityisesti maatalousyrittäjän työhyvinvoinnin tukemista (kuva 1). Ensinnäkin, mitä pienempi yritys on sitä tärkeämmäksi muodostuvat yrittäjän omat voimavarat. Siksi maatalousyrittäjän työhyvinvoinnin tukeminen on pitkälti henkilökohtaisen hyvinvoinnin tukemista ja työhyvinvoinnin edistämiseksi on tärkeää yrittäjän omien voimavarojen vahvistaminen.

Koska maatalousyrittäjillä ei ole tukena perinteistä työyhteisöä, verkostojen merkitys korostuu. Verkostoihin kuuluvat mm. puoliso, perhe, yrityksen toimintaan liittyvät tahot ja kumppanuudet sekä vapaa-ajan verkostot sekä auttajatahot. Työhyvinvointityön kannalta on tärkeää edistää toimivaa parisuhdetta sekä tarjota maatalousyrittäjille mahdollisuuksia verkostoitumiseen ja vertaistukeen.

Lisäksi yksinäisessä työssä korostuu itsensä johtamisen merkitys; uskallus asettaa tavoitteita, huolehtia ajankäytöstä ja omasta jaksamisesta. Työterveyshuolto on yksi tärkeä kumppani asetettaessa tavoitteita mm. oman työkyvyn johtamiselle. Työhyvinvoinnin tukemisessa on tärkeää löytää yrittäjille käyttöön työkaluja, jotka edistävät itsensä johtamista sekä edistävät maatalousyrittäjän ja työterveyshuollon kumppanuutta.

Sujuvan ja turvallisen työn suhteen korostuu mm. työn vaatimusten ja hallinnan tasapaino. Maatalousyrittäjän työn luonne on muuttunut lyhyessä ajassa ja työn vaatimukset kasvavat koko ajan. Nykypäivän maatalousyrittäjän työhyvinvointia verottaa usein tunne työn hallinnan menettämisestä. Jos yrittäjä esimerkiksi kokee, että hallinnollinen taakka käy liian suureksi, syntyy epäsuhtaa työn vaatimusten ja hallinnan välillä ja yrittäjä kokee, ettei oma osaaminen enää riitä yritystalouden vaatimuksiin ja muuttuneisiin olosuhteisiin. Näin koettu työkyky heikkenee. Toisaalta on hyvä muistaa, että maatalousyrittäjät kokevat yleisesti työssään paljon työn imua. Työhyvinvoinnin edistämisen kannalta onkin tärkeä vahvistaa erityisesti työn voimavaratekijöitä. Lisäksi yrittäjä tarvitsee työkaluja hallitakseen jatkuvaa muutosta ympärillään.

Työn sujuvuutta edistää turvallinen työympäristö. Työturvallisuuden ja -terveyden kannalta on tärkeää sovittaa työ, työmenetelmät ja -välineet yksilön ominaisuuksia ja tarpeita vastaaviksi.

Puitteisiin ja toimintaympäristöön kuuluu asioista, joihin yrittäjä voi itse heikoimmin vaikuttaa, mutta jotka kuitenkin vaikuttavat olennaisesti koettuun työhyvinvointiin. Esimerkiksi EU:n tuoma byrokratia tai tukipolitiikka koetaan perinteisesti yhtenä työhyvinvointia eniten verottavina tekijöinä. Samoin yhteiskunnallinen arvostus työtä ja ammattia kohtaan vaikuttaa merkittävästi työn koettuun mielekkyyteen. Jotta yrittäjä voi hyvin työssä, hän tarvitsee tunteen siitä, että työ on tarpeellista ja arvostettua. Puitteet ja toimintaympäristö määrittävät pitkälti tulevaisuuden näkymiä sekä yrityksen kannattavuutta.

Kuva 1: Maatalousyrittäjän työhyvinvoinnin viitekehys (mukaeltu Mäkela-Pusa ym. 2011)

2 Asiakkaiden tarpeet päivitetyn työhyvinvointiohjelman pohjana

Melan työhyvinvointiohjelman pohjaksi tiedusteltiin myös asiakkaiden toiveita työhyvinvointinsa tukemiseksi. Vuonna 2015 tehtiin laaja sähköinen kysely, jolla selvitettiin, minkälaiset työhyvinvointitoimet tukevat parhaiten heidän jaksamistaan. Kyselyyn vastasi lähes 1200 yrittäjää. Vastajia pyydettiin valitsemaan työhyvinvointia edistävästä vaihtoehtoista kuusi tärkeintä.

Tulosten mukaan (kuva 2) yrittäjät toivovat varsin konkreettista toimintaa työssä jaksamisensa tueksi. Työn fyysisestä kuormittavuudesta kertoo se, että eniten toivottiin fyysistä työkykyä ylläpitäviä kursseja, samoin kuin työterveyshuollon kehittämistä. Myös henkistä työkykyä tukevia kursseja toivottiin. Vastauksissa nousivat esille myös Hyvinvointipäivät, työhyvinvoinnin kehittämistä tukeva koulutus ja mahdollisuus henkilökohtaiseen neuvontaan. Muutoksen tuki nousi myös vahvasti esiin, samoin työhyvinvointia mittaavia palveluita toivottiin.

Kuva 2. Mitä yrittäjät toivovat Melasta tai Melan yhteistyökumppaneilta työhyvinvointinsa tueksi, vastaajien lkm

Mela on ottanut näitä toiveita huomioon päivittäessään työhyvinvointiohjelmansa. Työhyvinvointiohjelmiaan on lisätty mm. henkilökohtaista työhyvinvointiin liittyvää neuvontaa, Hyvinvointipäiviä sekä koulutusta, joiden teemoissa pyritään huomioimaan yrittäjien toiveet (muutoksen tuki, fyysinen ja psyykinen työkyky, omien voimavarojen tukeminen, verkostoituminen). Lisäksi työhyvinvointitoimintaan nivotaan mukaan työhyvinvointia mittaavia palveluita.

3 Työhyvinvointiohjelman toimenpiteitä

Työhyvinvointiohjelman päivittämisen myötä Melan työhyvinvointipalveluita uudistettiin. Melan työhyvinvointipalvelut on koottu kuvaan kolme ja tarkemmin niistä kerrotaan alla.

Kuva 3. Melan työhyvinvointipalvelut

3.1 Työhyvinvointi

Tyhy-neuvoja

- Henkilökohtaista neuvontaa liittyen työhyvinvointiin, työssä jaksamiseen, työterveyshuoltoon ja varhaiskuntoutukseen päivittäin

Hyvinvointipäivät maatalousyrittäjille

- vaihtuvat teemat
- yhteistyössä yhteistyökumppaneiden kanssa

Varhainen välittäminen

- Varhaisen välittämisen toimintamallin esillä pitäminen
- Varhaisen välittämisen koulutustilaisuudet sidosryhmille ja maatalousyrittäjille
- Asiamiesten kouluttaminen mielenterveyden ensiapuun

Uuden yrittäjän jelppi

- alkavalle yrittäjälle tilakäynti ja työhyvinvointipaketti
- jatkoysteydenotot muutaman vuoden välein yritystoiminnan aloittamisesta, jossa esillä myös työhyvinvointiin liittyviä asioita

Monimuotokoulutuksen, joka edistää itsensä johtamista ja muutoksessa toimimista, käynnistäminen

- pilotti vuonna 2016

Varhaiskuntoutusten markkinointi ja osallistuminen sisällön suunnitteluun**Luennot ja koulutukset**

- työhyvinvointiin liittyvät luennot pyynnöstä

3.2 Työturvallisuus**Työturvallisuusasiamiehet**

- osa asiamiehistä koulutetaan työturvallisuus- ja työhyvinvointiasiantuntijoiksi

Tietokortit

- työvahinkojen ennaltaehkäisy keskiössä
- yhteistyössä Maatilan Pellervon kanssa

Suojautumisen edistäminen

- uudet suojainsalkut työturvallisuusasiamiehille, suojautumiseen liittyvä monipuolinen multimedia- ja video-tuotanto

Riskienhallintapäivät oppilaitoksissa**Työturvallisuuskilpailut**

- yhteistyössä sidosryhmien kanssa

Luennot ja koulutukset

- työturvallisuuteen liittyvät luennot pyynnöstä

Apurahat

- kohdennetaan työurien pidentämistä tukeviin hankkeisiin

Työhyvinvointi- ja työturvallisuusviestintä

- esitemateriaali
- nettipelit (lasten maatilapeli)
- DVD:t
- pelit (lasten lautapeli, nettitestit)
- blogit (www.juurevajoukko.fi) ja lehtikirjoitukset

3.3 Työterveyshuolto

Maatalousyrittäjien työterveyshuoltoon kuuluu vajaat 40 % MYEL-vakuutetuista maatalousyrittäjistä. Mela haluaa innostaa maatalousyrittäjiä liittymään työterveyshuoltoon. Työterveyshuollon toimenpiteet auttavat maatalousyrittäjiä säilyttämään työkykynsä sekä jaksamaan työelämässä terveinä pidempään.

Maatalousyrittäjien työterveyshuollossa oleellista on työolosuhteiden ja terveyden yhteys. Merkittävä osa tätä on tilakäynti, jolla saadaan selville työolosuhteisiin tai työtapoihin liittyviä terveys- ja turvallisuusvaaroja. Tilakäynti toteutetaan nykyisen hyvän työterveyshuoltokäytännön mukaan vähintään joka neljäs vuosi tai tilan olosuhteiden muuttumisen yhteydessä.

Melan näkemyksen mukaan seuraavilla kehittämistoimenpiteillä voidaan edistää työterveyshuollon vaikuttavuutta maatalousyrittäjien työkyvyn edistäjänä:

1. Työterveyshuoltopalvelujenyhteistyön tiivistäminen

- Entistä tiiviimpi yhteistyö alan toimijoiden kanssa ja yhteistyöryhmien toiminnan aktivointi
  - yhteistyöryhmien jäsenten kouluttaminen
  - Mela-asiamies aktivoi yhteistyöryhmien koolle kutsumista
  - tukea yhteistyöryhmien kokousten sisällön laatimiseen ja peruspaketti yhteistyöryhmissä käsiteltävistä asioista Mela-asiamiehille
- Melan järjestämät koulutuspäivät työterveyshoitajille
- Uutiskirjeet työterveyshoitajille

2. Tilakäyntirekisterin (työterveyshuoltosovellus) uudistaminen

- Sovelluksen uudistaminen tukemaan paremmin toimenpiteiden seuranta
- Sovelluksen uudistaminen tukemaan paremmin maatalousyrittäjän riskien hallintaa (yrittäjällä pääsy omiin tietoihinsa, jolloin tilakäynti nähdään paremmin osana muuta riskien hallintaa)

3. Työterveyshuoltopalvelujen kattavuuden lisääminen

- Sähköisten palveluiden kehittäminen (liittyminen mahdollista internetin kautta, tiedotuksen sähköistäminen)
- Rääätälöidyt markkinointitilaisuudet yhdessä työterveyshuollon kanssa

4. Työterveyshuollon tilakäynnin ja lomituspalvelujen olosuhdetarkastuksen yhdistäminen

- Yhdistetyllä tilakäynnillä olisi yhden tai useamman työterveyshuollon asiantuntijan lisäksi yksi maatalouden asiantuntija (sovitaan paikallisesti yrittäjän suostumuksella)

3.4 Lomitus

Huolehdimme siitä, että lomitusjärjestelmän tarkoitus maatalousyrittäjien työssä jaksamisen tukena toteutuu.

1. Hyvät lomituspalvelukäytännöt

- Varmistamme ohjeistuksen ja koulutuksen avulla, että maatalousyrittäjät saavat heille lain mukaan kuuluvat lomituspalvelut.
- Tuemme paikallisyksiköjä yhteisesti määriteltyjen hyvien lomituspalvelukäytäntöjen toteuttamisessa kouluttamalla ja tuottamalla esitemateriaalia sekä jakamalla tietoa hyvistä käytännöistä.
- Korostamme hyvän asiakaspalvelun merkitystä lomituksen toimeenpanossa.
- Kehitämme lomituspalvelujen sähköistä hakemista.

2. Lomittajien ammattitaidon ylläpito ja kehittäminen

- Kehitämme lomittajien täydennyskoulutusta yhteistyössä paikallisyksiköiden ja oppilaitosten kanssa.
- Järjestämme säännöllisesti lomittajakilpailuja yhteistyökumppanien kanssa lomittajien ammattitaidon kehittämiseksi ja myönteisen kuvan välittämiseksi lomittajan ammatista.
- Edistämme lomitusrenkaiden toimintaa.

3. Yhteistoimintaryhmien toiminnan aktivointi

- Edistämme yrittäjien, lomituspalvelujen hallinnon ja lomittajien välistä vuoropuhelua aktivoimalla yhteistoimintaryhmien toimintaa.

4. Lomitusjärjestelmän kehittäminen

- Osallistumme lomitusjärjestelmän kehittämiseen ja suunnitteluun, jolla lomituksen toimeenpanoon löydetään pidemmän aikavälin kehittämistavoitteita tukevat ratkaisut.

3.5 Kuntoutus

Tapaturmavammojen ja ammattitautien pysyvien haittojen vähentämiseksi, vamman tai sairauden jälkeisen työkyvyn palautumisen edistämiseksi sekä työhyvinvoinnin edistämiseksi on tärkeää, että vammautunut tai sairastunut saa hyvän ja oikea-aikaisen hoidon mahdollisimman pian tapaturman sattumisen tai oireiden ilmenemisen jälkeen. Myös oikea-aikaiset kuntoutustoimenpiteet vamman toipumisessa tai sairauden paranemisessa ovat tärkeitä. Tarpeellisen hoidon ja kuntoutuksen järjestämisestä vastaa ensisijaisesti julkisen terveydenhuollon toimintayksikkö, mutta Mela voi vahinkotapahtumasta tiedon saatuaan ohjata vahingoittuneen maksusitoumuksellaan tutkimuksiin, hoitoon ja kuntoutukseen myös yksityisen palveluntarjoajan piiriin. Näin toimitaan erityisesti silloin, kun hoitoonpääsy muuten pitkittyy. Vahinkotapahtumasta tulee ilmoittaa Melaan viipymättä korvausasian nopean selvittämisen varmistamiseksi.

Korvauskäsittelyssä Mela muun muassa arvioi oma-aloitteisesti ammatillisten kuntoutustoimenpiteiden tarvetta ja mahdollisuuksia vahingoittuneen työkyvyttömyyden pitkittyessä, ja muutenkin seuraa ja arvioi hoidon ja kuntoutustoimenpiteiden toteutumista korvausten maksamista varten.

3.6 MYELin mukainen työhyvinvointitoiminta

Mela vaikuttaa omalta osaltaan siihen, että MYEL-työeläkemaksuista voitaisiin tulevaisuudessa ohjata rahaa suoraan maatalousyrittäjien työkykyä edistävään toimintaan, kuten Suomessa jo palkansaajien kohdalla tapahtuu.

4 Seuranta

Työhyvinvointiohjelman tavoitteena on, että tapaturmat ja ammattitaudit vähenevät ja yrittäjien työurat pidentyvät. Työhyvinvointiohjelman vaikuttavuutta seurataan eläkkeellesiirtymisiän odotteella, työkyvyttömyyseläkkeiden alkavuuksilla, tapaturmasuhteella ja vakavien työtapaturmien määrällä sekä työterveyshuollon liittymisasteella.